

MİLLETLERARASI TAHKİMDE YENİ GELİŞMELER: TAHKİM YARGILAMASI SÜRECİ VE MASRAFLARININ AZALTILMASI

*(International Arbitration Recent Developments:
Reducing the Duration of and the Costs in Arbitration
Proceedings)*

Begüm Hande ERTÜRK*

ÖZET

Kullanıcıların milletlerarası tahkimden bekledikleri en önemli iki husus davanın hızlı ve mümkün olduğunca az masraflı bir şekilde kabul edilebilir, mantıklı bir sonuca ulaşabilmesidir. Bu iki önemli hedefe ulaşabilmek için tanıkların nasıl dinleneceği, duruşmanın nasıl olması gerektiği gibi detaylar içermeyen tahkim kurallarının doktrin ve milletlerarası tahkim kurumlarının hazırladıkları öneri niteliğindeki raporlarla desteklenmelidir. Çalışmamızda tahkim yargılaması masrafları ile ilgili genel bir bilgi verildikten sonra bahsi geçen raporlar ve doktrin ışığında dava yönetim teknikleri tahkim yargılaması süreci ve masraflarının azaltılması açısından irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Dava yönetim konferansı, Dava yönetim teknikleri, Hakemlerin ücret ve masrafları, Milletlerarası Tahkim Kanunu, Milletlerarası Tahkim Odası 2012 tahkim kuralları, Dava süreci, UNCITRAL 2010, Tahkim yargılaması masrafları, Yargılamanın hızlandırılması.

Abstract

To reach an acceptable resolution as quickly and as inexpensively as possible are the most important issues expected by users from International Arbitration. In order to reach the sated goal, the rules of arbitration revised which do not concern procedure details regarding hearing of witnesses, case management etc., shall be supported by doctrine and advisory reports prepared by international arbitration institutions. In this study, after general explanations regarding costs of arbitration, the techniques advised by aforementioned reports and doctrine are examined with the purpose of avoiding the same mistakes over and

* Dr., Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

over again during arbitration process and of reducing duration of arbitration proceedings and costs of arbitration.

Keywords: Arbitrators' fee and costs, Arbitration process, Case management conference, Case management techniques, Costs of arbitration, Fast-track procedure, The rules of arbitration of the International Chamber of Commerce 2012, UNCITRAL 2010.

GİRİŞ

Yıllar geçtikçe tahkim yolunun diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bunun nedeni tahkim yolu ile uyuşmazlığın dava sürecine nazaran daha hızlı bir şekilde sonuca bağlanması ve tahkim yargılamasının esnek ve daha özel usullere tabi olmasıdır. Hakem kararlarının mahkeme kararlarına nazaran diğer ülkelerde daha kolay icra edildiğini de unutmamak gerekir. Fakat günümüzde özellikle uluslararası ticari ilişkilerin büyüklüğü, çok yönlü ve çok taraflılığı tahkim yargılamasında da dava sürecinin uzamasına sebep olmaktadır. Bu durum tahkim giderlerinin git gide artması ve böylece milletlerarası tahkim kullanıcılarının da memnuniyetsizliği sonucunu doğurmuştur. Milletlerarası tahkimin bu nedenlerden dolayı itibar kaybetmemesi ve ortaya çıkış amaç ve hedeflerinden sapmaması için birçok ülke ve tahkim kurumları tahkimde yargı giderlerinin ve masrafların azaltılması ile ilgili milletlerarası tahkim kurallarında reforma gitmektedirler.

UNCITRAL¹'in gözden geçirilmiş 2010 tahkim kurallarında en çok göze çarpan hususlardan biri makul (*reasonable*) ibaresinin bir çok madde hükmünde kullanılmış olmasıdır². Tahkim giderlerinin tanımlandığı UNCITRAL 2010 m. 40³'ta masrafların makul bir şekilde hesaplanması gerektiği anlaşılrsa da *hesaplama yöntemi* açıklığa kavuşturulmamıştır. UNCITRAL 2010 m. 41/1⁴'de ise sadece hakem

¹ “15 Aralık 1976 tarihinde BM Genel Kurulu'nun 31/98 sayılı Kararı ile kabul edilen UNCITRAL (Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonu) Tahkim Kuralları, ticari alanda ortaya çıkan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümüne yönelik olarak geniş kapsamlı usul kuralları oluşturmak düşüncesi sonucu ortaya çıkan kurallardır. Bu kurallar geçici (*ad hoc*) tahkim süreçlerinde kullanılmakla birlikte *kurumsal tahkim* süreçlerinde de uygulanabilmesi için uyuşmazlık tarafları arasında var olan anlaşma veya sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunması gerekir”. Ormanoğlu, B.: Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Milletlerarası Tahkim, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, Mart 2004, s. 145-147 (Çevrimiçi) www.bumko.gov.tr/TR/Genel/dg.ashx?DIL=1...14712...pdf, 15.02.2013.

² UNCITRAL 2010 m. 2/4, m. 42/1, m. 6/4, m. 17/1, m. 26/3-b.

³ UNCITRAL 2010 m. 40'ta makul şekilde hesaplanması gereken masraf çeşitleri şunlardır: The *reasonable* travel and other expenses; The *reasonable* costs of expert advice and of other assistance required by the arbitral tribunal; The *reasonable* travel and other expenses of witnesses to the extent such expenses are approved by the arbitral tribunal; The legal and other costs incurred by the parties in relation to the arbitration to the extent that the arbitral tribunal determines that the amount of such costs is *reasonable*.

⁴ UNCITRAL 2010 m.41/1: The fees and expenses of the arbitrators shall be reasonable in amount, taking into account the amount in dispute, the complexity of the subject matter, the time spent by the arbitrators and any other relevant circumstances of the case.

ücretlerinin ve masraflarının makul bir şekilde hesaplanmasında dikkate alınması gereken hususlar belirtilmiştir. Bunlar: Uyuşmazlık bedeli, dava konusunun karmaşıklığı, tahkim süreci ve dava ile ilgili diğer koşullardır. Dolayısıyla aşırı olmayan, uygun, elverişli anlamlarına gelen “makul⁵” ibaresinin ve özellikle nitelediği ücret, masraf ve tutarın belirlenmesinin, sınırlarının tespitinin doktrine, tahkim kurumlarına ve tarafların iradesine bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Paris, tahkimin merkezi olarak bilinmektedir. Dolayısıyla, Paris Uluslararası Ticaret Odası Tahkim Mahkemesi'nin en çok tercih edilen tahkim yeri olma özelliğini koruyabilmesi adına Fransa tahkim kurallarını daha esnek tutmayı hedeflemiştir. Bu nedenle 13 Ocak 2011 tarihinde çıkarmış olduğu 2011- 48 numaralı Kararname ile iç ve dış tahkim kurallarına yeni düzenlemeler getirmiş ve böylece iç ve dış tahkim kurallarından özellikle yargılama usûlüne ilişkin olanları basitleştirme ve etkinliğini arttırma yoluna gitmiştir. Örneğin, devlet mahkemesi bazı durumlarda tahkimin iyi ilerlemesini ve adil yargılamayı garanti etmek adına tahkim davasına müdahale edebilecektir⁶. Bu bağlamda reformun asıl amacının tahkim usûlünü kolaylaştırmak ve tahkim yargılama giderlerinin ve masraflarının azaltılmasına da katkı sağlaması adına hızlandırmak olduğu söylenebilir⁷.

1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe giren MTO⁸ Tahkim Kuralları ise (*The Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce 2012*), 1998 MTO'nun Tahkim Kuralları'na nazaran yeni ve önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu yeni düzenlemeler, ticari hayatın ve iletişimin hızla değişip geliştiği dünyamızda teknolojik ve ekonomik gelişmeler dikkate alınarak düzenlenmiştir. Bu son değişiklikler ile zaman kaybını önlemek ve tahkim giderlerini azaltmak için yeni yönetim teknikleri geliştirilmiştir⁹.

Çalışmamızın ilk bölümünde yukarıda bahsi geçen düzenlemeler çerçevesinde yargılama giderlerinin kalemleri hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümünde ise birinci bölüm kapsamındaki giderlerin hangi yollarla azaltılabileceği özellikle MTO Tahkim Kuralları 2012 çerçevesinde incelenmektedir.

⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MAKUL, 15.02.2013.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. JORF n°0011 du 14 janvier 2011 page 773 texte n° 8 RAPPORT Rapport au Premier ministre relatif au décret n° 2011-48 du 13 janvier 2011 portant réforme de l'arbitrage (Çevrimiçi) <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023417498>, 15.02.2013.

⁷ Detaylı bilgi için bkz. *de Pouzilhac, C., Richemond, R.*: La réforme du droit français de l'arbitrage interne et international (Çevrimiçi) <http://www.fr.cej.org/pdf/Article%20Bersay%20Arbitrage%20Fr.pdf>, 15.02.2013.

⁸ Milletlerarası Ticaret Odası'nı (International Chamber of Commerce-ICC), 1919 yılında savaş sonrası dönemde müttefik (Belçika, İngiltere, Fransa, İtalya, ABD) iş adamları Atlantic City'de ilk kez bir araya gelerek kurulmuştur. Milletlerarası Tahkim Mahkemesi (ICA - International Court of Arbitration) 1923'te MTO'nun tahkim grubu olarak milletlerarası ticari ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların hakemlik yolu ile çözümünde önemli bir mekanizma görevi yürütmektedir. (*Ormanoğlu*, Uluslararası Tahkim, s. 117-119).

⁹ Detaylı bilgi için bkz. çalışmamız s. 15 vd.

I. YARGILAMA GİDERLERİ

Yargılama giderleri Milletlerarası Tahkim yargılamasının yürütülebilmesi için yapılması gerekli bütün harcamaları ifade eder¹⁰. Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda (MTK.) "Tahkim Giderleri" 6. bölümde bir tek madde (m. 16) halinde düzenlenmiştir. MTK'da yer alan tahkim giderleri ile ilgili hükümler 15 Aralık 1976 tarihli UNCITRAL tahkim kurallarının 38-41. maddelerinden iktibas edilmiştir. MTK.'nın mehzazını teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu'nda tahkim giderleri ile ilgili bir hüküm yoktur. UNCITRAL 2010 Model Kanunu m. 40 ise giderlerin tanımına, kapsamına yer vermektedir. Milletlerarası Tahkim Odası 2012 tahkim kurallarında ise tahkim masrafları ve hakem ücretleri ile ilgili detaylar Ek III'te belirtilmiştir.

A. HAKEM ÜCRETLERİ VE İDARİ GİDERLER

Hakem ücretleri ve idari giderler MTK, MTO, UNCITRAL ve ICSID¹¹'in tahkim kuralları çerçevesinde incelenmektedir.

Kısaca tanımlamak gerekirse yargılama giderlerinin ilk kalemi olarak anılan hakemlerin ücreti, taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü için sarf ettikleri emek ve zamana karşılık hakemlere ödenecek ücrettir¹².

1. Hakem Ücretleri

a) Hakemin Ücret Hakkı ve Bu Hakkın Temeli

"Vekâlet Verenin Borçları" kenar başlığı ile düzenlenen Türk Borçlar Kanunu (TBK.) m. 510 vekilinin masraflarının ve avansların ödenmesi düzenlemiş ancak müvekkilin ücret ödeme borcundan söz edilmemesi vekâletin kural olarak ücretsiz olduğunu kabul eden Roma hukukunun etkisinden kaynaklanmaktadır¹³. Vasiyeti tenfiz memuru (MK. m. 497) ve simsarlık ücretini düzenleyen TBK. m. 521 dışında Kanun esas itibarıyla vasıflı, karşılıklı edimleri içeren, iki tarafa borç yükleyen bir

¹⁰ *Kalpsüz T.*: Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007
2010, s. 158-159.

¹¹ Yatırım ve Uyuşmazlıklarının Çözümü İçin Uluslararası Merkez (ICSID), Devletler ve Diğer Devlet Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkında Sözleşme ile kurulan uluslararası bir kuruluştur. Washington Sözleşmesi olarak da bilinen bu sözleşmeyi, Türkiye iki konuda çekince koyarak söz konusu sözleşmeyi 24 Haziran 1987 tarihinde imzalamış, 3460 sayılı Kanun ile TBMM tarafından onaylanması uygun bulunmuş ve 88/13325 sayılı BKK ile de onaylanmıştır. ICSID Sözleşmesi'ne bağlı olarak işleyen hakemlik ve arabuluculuk hizmetlerine başvuru tamamıyla uyuşmazlık taraflarının isteğine bağlıdır. Detaylı bilgi için bkz. *Ormanoğlu*, Uluslararası Tahkim, s. 96-117.

¹² *Kalpsüz*, Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, 2010, s. 158-159.

¹³ Taşkın, A.: Hakem Sözleşmesi, Ankara, 2005, dn. 94.

vekâlet öngörmemiştir. Dolayısıyla, hakem sözleşmesinde¹⁴ Kanun'dan doğan bir vekâlet ücret alacağı yoktur¹⁵. Müvekkilin ücret ödeme borcundan yalnızca TBK. m. 502'te bahsedilmiştir. Bu madde hükmüne göre vekil ücrete ancak mukavele veya teamül varsa hak kazanır¹⁶.

Doktrinde, bir işin mahiyetinden vekilin ücret beklentisinin olup olmadığının anlaşılabilceği susmanın vekâletin ücretsiz olduğuna dair çürütülmez bir karine olduğu savunulsa da görüşler ücret hakkında zımnî bir anlaşmanın geçerli olup olmayacağı tartışmalı olduğu kabul edilmektedir. Belirtmek gerekir ki, hatır ve kişisel ilişkiler nedeniyle hakemlik görevi, karşı edimsiz olarak yürütülebileceği kuşkusuzdur¹⁷.

Schönke, hakemlerin işe başlamadan önce avans dahi talep edebileceklerini savunmuştur¹⁸.

b) Tarafların Hakem Ücretinden Müteselsil Sorumluluğu

TBK. m. 511 müvekkillerin müteselsil sorumluluğunu düzenlemektedir. Tarafların hakemleri birlikte seçmeleri ve böylelikle hakem ücretlerini ödemeleri bakımından müteselsil sorumlu olmaları¹⁹ doktrinde hakemlerin tarafsızlığının ve bağımsızlığının sağlanması açısından yerinde olduğu kabul edilmektedir²⁰. Fakat uygulamada genellikle her bir taraf yalnızca tayin ettiği hakemin ücretini ödemektedir.

¹⁴ “Hakem sözleşmesi taraflar ile hakemler arasında yapılan sözleşmedir...tahkim anlaşmasından farklı olarak öncelikle borçlar hukukuna ilişkin bir sözleşmedir...aynı zamanda usûl sözleşmesidir...tahkim anlaşmasının yerine getirilmesini sağlar”. Pekcanitez, H.- Özekes, M.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usûl Hukuku, Yetkin Yayınları, 2011, s. 743-744.

¹⁵ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, dn. 95.

¹⁶ YİBK. 6.12.1969, E. 69, K. 866 detayları için bkz. *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, dn. 101.

¹⁷ Aksine anlaşmanın bulunup bulunmadığının iddia ve ispat edilmesi önem taşımaktadır. Günümüzde, tarafların hakem sözleşmesi ile hakem ücretinin kararlaştırmış olmamaları hakemlik görevinin ivazsız olacağına dair bir işaret değildir. Dolayısıyla, Roma Hukuku'ndan beri süre gelen teamül günün şartlarına göre şekillenmekte doktrindeki düşünceler de bu yönde değişiklik göstermektedir. (*Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 185, dn. 96 ve dn. 105).

¹⁸ *Üstündağ S.:* Medeni Yargılama Hukuku, Nesil Matbaacılık, 7. Baskı, İstanbul, 2000, s. 970; “Yapılan görüşmeler sırasında bazı üyeler taraflar arasındaki anlaşmanın hakem ücretinin avans olarak yatırılmasına ilişkin bulunduğu görüşünde ...” YHGK. T. 11.9.1974, E. 1970 / 4-969 ,K. 1974 / 908.

¹⁹ “Hakemler, ücretin ifasını talep etmek bakımından sadece taraflardan birine müracaata zorlanmış olsa idi, onun yargılamada bulunurken istiklal ve tarafsızlığını temin edebilmek mümkün olamayacaktı.” *Üstündağ*, s. 970; *Pekcanitez - Özekes*, s. 743.

²⁰ Alman Hukuku ve Türk Hukuku bakımından detaylı bilgi için bkz. *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 188, dn. 106-110.

c) Hakem Ücretinin Belirlenmesi

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında hakem ücretinin vekâletin ücret karşılığı olacağı, sözleşmenin yapıldığı sırada kararlaştırılabileceği gibi hüküm verilmesinden sonra da yapılması mümkündür. Fakat hakem ücreti hakkında anlaşma, hakem kararının verilmesinden sonra belirlenen hakem ücretinin uzlaşma şartlarının sağlanamaması nedeniyle sağlıksız olabileceği düşünülmektedir²¹

(1) Hakem ücretinin sözleşme ile belirlenmesi

(a) Hakem ücretinin geçerliliği:

Geçerli bir hakem ücretinden söz edebilmek için hakemlerin usûlüne uygun olarak seçilmesi²² ve bu ücretin hakem sözleşmesinde kararlaştırılması gerekmektedir. Ücretin tahkim sözleşmesi veya hakem sözleşmesi²³, tahkim sözleşmesi veya ek bir sözleşme ile belirlenmiş olması zorunludur²⁴. Ücret kararlaştırılmazsa hakem ücreti tarife ya da genel hükümlere göre yetkili mahkemeye başvurarak yargı kararı sonucunda belirlenen ücret esas alınarak ödenecektir²⁵.

(b) Hakem Ücretinin Belirlenmesindeki Usûller

(i) Götürü ücret:

Ücretin hakemin uzmanlığı, deneyimi, harcadığı zaman, üzerine aldığı sorumluluk ve elde edilen sonuçtan bağımsız şekilde belirlenmesi hakem yargılamasına uygun düşmemektedir. Hakem yargılaması karmaşık ve uzun sürdüğünde hakemin düşük ücret alma tehlikesi vardır. Tam tersine, yargılama basit ve kısa sürmesi halinde hakem hak ettiği kadar ücreti hak kazanabilir. Ödenecek masrafların, hakem yargılaması başında bilinmesi ve belirlenmesi açısından avantajlı olduğu söylenebilir²⁶.

²¹ İlgili Yargıtay kararları için bkz. *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, dn. 112.

²² "...usûlüne uygun olarak seçilmemiş hakemlerin sonuç doğurmayan ve taraflara yararı bulunmayan çalışmalarından dolayı ücret talebi haklı görülemez. Esasen sözleşmeye aykırı kurulmuş bulunan Hakem Heyetinin bu sıfatı ile anlaşmazlığı çözmeye yetkisi bulunmadığı..." Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, T. 09/07/1987, E. 1987 / 1767, K. 1987 / 2923, www.hukukturk.com, 15.02.2013.

²³ Hakem ücretinin hakem sözleşmesinin bir unsuru niteliğinde olduğu görüşü için bkz. *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 194, dn. 130-131.

²⁴ Akıncı, Z., s. 240.

²⁵ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 193.

²⁶ "Mahkemece, hakem ücreti, taraflar arasındaki uyuşmazlığın değer ve nispetine, hakemin veya hakem heyetinin emeğine ve olayların olağan akışına göre tespit edilir. Somut olayda hakemlerin alacağı ücrete ilişkin taraflar arasında bir sözleşme bulunmadığı gibi, hiçbir yargılama faaliyeti bulunmadan hakemler yararına *baştan ücret takdir edilmesi de doğru değildir.*" Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 18/12/2006, E. 2005 / 12970, K. 2006 / 13464.

(ii) Zamana bağlı ücret:

Hakem ücreti harcanan zamana göre belirlenmektedir. Bunun ortaya çıkacağı dezavantaj ise yargılama ücretinin gereksiz yere uzamasına neden olacaktır. Bir tahkim yargılamasında zamanın belirlenmesi ve denetlenmesi zordur. Özellikle de, yargılama usûlünün gerçekleştirildiği yer ve bu amaçla yapılan yargılama sürecinin çok uzun olabilmesi, çalışma raporunun denetlenmesi yargılama bakımından mümkün olmaması, harcanan zamanın kontrol edilememesi vb. nedenler zamana göre ücretin sakıncalarını oluşturmaktadır.

(iii) Duruşma ve hakem toplantı sayısına bağlı ücret:

Tahkim duruşma sayısı ve hakem toplantı sayısının da özellikle milletlerarası tahkim açısından belirlenememesi, kontrol edilememesi bu usûle göre belirlenen ücretin yargılama bütünlüğünü bozacağı düşüncesindedir doktrin.

(iv) İşten elde edilen sonuca göre ücret (başarıya bağlı):

Hakem kararının bir başarı ya da başarısızlık olarak görülmesinin yanlış olduğunu ve hakemin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile bağdaşmaması nedeniyle doktrin bu usûlle belirlenecek ücretin de uygun olmadığını savunmaktadır.

(v) Yüzdeye bağlı ücret:

Doktrin ve uygulamada da milletlerarası tahkim kuruluşlarının benimsemiş olduğu usûl yüzdeye bağlı ücrettir. Uyuşmazlığın ekonomik değerinin sabit bir yüzdesiyle belirlenmektedir. Taraflar açısından bu usûl, masrafın ölçülebilir olmasını sağlamaktadır. Fakat bu uygulama, dava konusunun ekonomik değerinin düşük olması halinde hakeme ödenecek ücretin düşük olmasının hakkaniyete aykırı olmayacağı düşüncesini akla getirmektedir. Dava konusunun karmaşık olduğu ve özellikle uzmanlık gerektirdiği fakat ekonomik değerinin düşük olduğu varsayıldığında, hakem hak ettiğinden daha düşük bir ücret elde edebilir. Tam tersi basit ve özel deneyim gerektirmeyen bir ihtilaf da aynı oranda masrafa neden olabilir²⁷.

Ücretin tespitinde bir ölçü olarak dava değeri dikkate alınmakla birlikte yabancı ülke hukuklarında uygulamada tayin kriterleri mutlak olarak esas alınmakta ve ücret somut olarak tespit edilmektedir²⁸.

(2) Hakem Ücretinin Teamüle Göre Belirlenmesi

Hakem ücretinin hakem sözleşmesinin taraflarınca belirlenmemiş olması halinde hakemlik görevinin ücret ödenmesini gerektiren bir hizmet olduğu konusunu

²⁷ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 190-191.

²⁸ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 193.

T. 13.05.1964, E. 64/1, K. 64/3 künyeli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı²⁹ şu şekilde ifade etmiştir:

“Hâkem ücretinin akitle taraflarca belirtilmesi halinde (ki böyle bir akit Borçlar K. nun 19 uncu maddesi hükmünce yapılabilir ve geçerliği şekle bağlı değildir), bu ücretin hakemlerce alınması mümkündür; aksi halde hakemlerin genel hükümler uyarınca yetkili mahkemelere baş vurarak emeklerinin karşılığı olan alacaklarının ödetiimesi için karar almaları gerekir. Ancak bu yön, kamu düzenini ilgilendirmedığından. Yargıtaya kendiliğinden gözönünde tutulamaz”³⁰.

Yine aynı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı uyarınca hakemlerin ücretleri hakkında avukatlık ücreti tarifesinin göz önünde tutulamayacağı belirtilmiştir:

“Hakem ücretleri hakkında avukatlık ücret tarifesinin uygulanması hakemlikle avukatlık arasında tam bir benzerlik bulunmaması yönünden doğru değildir. Yasa koyucu, avukatlık ücreti için bir sınırlama kabul ettiği halde hakemlik için böyle bir sınırlama söz konusu olmamıştır. Hakem ücretinin taraflar arasındaki uyumsuzluğun değer ve niteliğine, hakemin emeğine ve olayların olağan yürüyüşüne göre mahkemece belli edilmesi gerekir.”

Yukarıdaki karara uygun olarak 6100 sayılı HMK.’nın uygulanmaya başlandığı tarih olan 1 Ekim 2011 itibari ile hakem ücretleri avukat ücreti tarifesi değil de HMK.’ya dayanılarak çıkarılan hakem ücreti tarifeleri kapsamında belirlenmektedir³¹. Bu harç oranının hakemin gerçek mesleğine bakılmaksızın fakat konumları esas alınarak tespit edilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Alman Hukuku’nda ise hukukçu olmayan hakemlerin de uzman görüş ileri sürmeleri nedeniyle avukatlar gibi hareket ettiklerini, aynı gayreti sarf ettiklerini savunarak, avukatlar hakkında ödenen harç tarifesinin uygulanması gerektiğini savunmuşlardır³².

(3) Hakem Ücretinin Tahkim Mahkemesi Tarafından Belirlenmesi

Hakem ücretinin hakem sözleşmesinde, tahkim şartında veya yapılan bir ekte de kararlaştırılmamış olması ve hakemlik ücretini belirleyen kriterle ilişkin bir teâmülün bulunmaması halinde de hakemin ücret alacağının kabulü gerektiğinden hakem, mahkemede ücret alacağına ilişkin dava açmalıdır³³.

²⁹ 8 Temmuz 1964 Tarihli ve 11748 sayılı Resmi Gazete, s. 6.

³⁰ Aynı yönde karar için bkz. T. 11.9.1974, E. 1970 / 4-969 ,K. 1974 / 908; Benzer düşüncede olan Alman Hukukçuları Schönke ve Rosenberg’e yapılan atıflar için bkz. *Üstündağ*, s. 968.

³¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu (6100) Tarifeleri (2011) Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hakem Ücret Tarifesi İçin Bkz. <http://www.kazanci.com/kho2/ortak/yararli.htm>, 10.06.2012.

³² *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, dn. 123.

³³ Doktrinde hakemler tarafından açılacak bu alacak davasında ücret miktarının ve tarafların hakemlere karşı müteselsil sorumluluğunun esas alınması gerektiği savunulmuştur. (*Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 198, dn. 142).

Bu başlıkta hakemlerin açacağı eda davasının zamanı tahkim yargılama giderleri açısından önem arz etmektedir. Bu noktada, eda davasının açılma zamanını hakemlerin ücrete hak kazandıkları zamanı tespit etmektense tahkim yargılamasını sekteye uğratmamak, hakem ücretinin belirlenmesindeki kriter olarak ele alınan esaslar yargılama sonunda hüküm verilmesiyle anlaşılacağından hakem kararının mahkeme kalemine teslim edilmesinden sonra açılması gerektiği savunulmuştur³⁴.

Alman Hukuku hakem ücretini belirlemede hakemleri üçe ayırmıştır: Hakem mahkemesi başkanı, belli bir konuda uzmanlığı ve mesleki bilgisi de olan hakemler, hukukçu olmayan fakat onlarla aynı çabayı gösteren ve sorumluluğu taşıyan hakemler. Bu ayırıma göre, hakem mahkemesi başkanı, yargılama yöntemi ve yönetsel görevler üstlenmesi nedeniyle hakemlerden daha yüksek ücrete, belli bir konuda uzman olan hakemler salt hukuk alanında bilgisi olan hakemlerden daha yüksek ücrete ve diğerlerinin de avukatlar gibi somut olaya uygun ve herkes için uygulanabilecek bir ölçüyü bulmaları bakımından aynı ücrete tabi olmaları gerekmektedir³⁵.

(4) Hakem Ücretinin Tahkim Heyeti Tarafından Belirlenmesi

Hakem ücretinin miktarının hakem sözleşmesinde, tahkim şartında veya yapılan bir ek sözleşmede, hakemlerle taraflar arasında belirlenmemiş olması halinde hakem ücretinin tespiti sorunu ortaya çıkar. Türk Hukuku uyarınca, taraflar hakem sözleşmesinde aksi öngörülmediği sürece, taraflarca kararlaştırılan ücreti ödemekle yükümlüdür. Ücret kararlaştırılmamış olsa dahi taraflar ücretten sorumludur. Bu sonuç yukarıda bahsettiğimiz tahkime egemen olan ilke ve esaslara uygundur³⁶.

Ücret miktarının tespit edilmediği hallerde hakemler, hakemlik faaliyetinde buldukları yerlerdeki mutad ücreti isteyebilirler. Tahkimde oldukça sık karşılaşılan bir durum olmakla birlikte, hakem ücretinin miktarı hakkında farklı düşünceler bulunduğundan, tahkim anlaşmasında ücret miktarı hakkında açıkça anlaşmaya ilişkin hüküm bulunmaması halinde hakem sözleşmesinde yazılı olarak taraflarla hakemler arasında ücret miktarı ayrıntılı olarak düzenlenmeli veya en geç hakem kararının verilmesinden önce veya tarafların uyuşmazlık bakımından sulh olma ihtimali de gözetilerek sulh protokolünden önce hakem ücretinin miktarının kararlaştırılması gelecekte çıkması muhtemel ücret miktarına ilişkin ihtilaflara sebebiyet vermemek enflasyonist etkileri önlemek veya ortam hazırlamamak bakımından hem taraflar hem de hakemler için önerilmektedir³⁷. Bu düzenleme HUMK'ta bulunmamaktaydı. Bu kanun boşluğunu T. 19.5.1964, E. 1, K. 3 künyeli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı doldurmaya çalışıyordu³⁸. Bu karar, hakemlerin

³⁴ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 201-202.

³⁵ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 202.

³⁶ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 203.

³⁷ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 203-204.

³⁸ "Yasalarla belli edilen durumlar dışında, hakimler hakem olamaz, hakemler kendi ücretleri-

ücretlerini kendilerinin belirleyememesi konusunda doktrindeki benzer görüşlerle örtüşmektedir³⁹.

Ayrıca belirtmek gerekir ki hakem görevini tamamlamadan istifa etse bile, eğer uyuşmazlığın çözümüne ve tahkim prosedürüne herhangi bir katkısı sağladığı anlaşılıyorsa ücrete hak kazanabileceği kabul edilmelidir⁴⁰.

UNCITRAL 2010 Tahkim Kuralları'na göre, tahkim mahkemesi üyelerinin ücret alacağına uygun ücret olarak makul sayılabilecek yani hakemin edimi ile makul bir denge içinde olan bir ücret olması gerektiği düzenlenmiştir. UNCITRAL 2010 Tahkim Kuralları m. 40 tahkim giderlerinin tanımına yer verirken aynı zamanda hakem ücretlerinin de neler olabileceğine detaya girmeden m. 41'de yer vermektedir. UNCITRAL m. 41/1⁴¹'de hakemlerin ücret ve masraflarının "makul" (*reasonable*) olması gerektiği belirtilmektedir. Aynı madde, "makul ücretin" belirlenmesinde tahkime konu uyuşmazlığın miktarı, uyuşmazlık konusunun karmaşıklığı, hakemlerin harcadığı süre ve dava ile ilgili olabilecek diğer koşulların göz önünde bulundurulması gerektiğinin de altını çizmiştir. Madde 41/2⁴² ile hakemlerin ücret ve masraflarının hesaplanması ile ilgili hükümlerin emredici olmadığını, bu giderlerin hesaplanmasında özel bir uygulaması bulunan bir yetkili makamın bulunması halinde, tahkim mahkemesi o yetkili makamın belirtilecek olan yetkili makamın kurallarına riayet etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu durumda hakem ücretinin miktarının tespitinde dava konusu miktarın hakemlerin ayırdıkları zamana, işin güçlüğü ve yapılan işlemin gerektirdiği diğer özellikler dikkate alınmalıdır (UNCITRAL 2010 Tahkim Kuralları m. 39/1). Hakem ücreti, yargılama yönetimi ve yönetsel görevleri üstlenmesi nedeniyle, hakemlerinkinden daha yüksek olmalıdır⁴³.

MTO Tahkim Kuralları'na ilişkin tarifeye göre hakemlerin ücretinin tespitinde tahkim heyeti tespit edilen süreler içinde veya şartlar gerektirdiğinde bu sürelerden daha az veya daha fazla süre içinde harcanan zamanı tahkim usûlündeki sürati ve

ni belli edemez, hakem ücretlerinin belli edilmesinde, avukatlık ücret tarifesi uygulanamaz." YİBK. 19.5.1964, E. 1, K. 3, (<http://www.hukukturk.com/fractal/hukukTurk/pages/home.jsp>, 15.02.2013).

³⁹ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 203-204, dn. 162-163; Aynı zamanda hakemler ücretleri hakkında kararları taraflarla aralarında bir ihtilaf olmadan önce vermeleri halinde geçerli olabilecektir. Meğerki belirlenen ücret aşırı olsun. Bu durumda, tarafların, ücrete ilişkin dava açma hakkı her zaman bulunmaktadır. (*Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 205).

⁴⁰ *Akıncı Z.*, s.241.

⁴¹ *Fees and expenses of arbitrators - Article 41/1: The fees and expenses of the arbitrators shall be reasonable in amount, taking into account the amount in dispute, the complexity of the subject matter, the time spent by the arbitrators and any other relevant circumstances of the case.*

⁴² *Fees and expenses of arbitrators - Article 41/2: If there is an appointing authority and it applies or has stated that it will apply a schedule or particular method for determining the fees for arbitrators in international cases, the arbitral tribunal in fixing its fees shall take that schedule or method into account to the extent that it considers appropriate in the circumstances of the case.*

⁴³ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 202.

ihtilafın karmaşıklığını dikkate alacağı veya tarifedeki ücretlerden az veya çok farklı bir rakam belirleyebileceği düzenlenmiştir. MTO 2012 Tahkim Kuralları'na göre (Ek III Tahkim Masrafları ve Ücreti m. 1-3) genellikle referans şartları imzalandıktan ve geçici takvim oluşturulduktan sonra, tahkim heyeti (arbitral tribunal) ancak tahkim masrafları peşinatının tamamının ödenmesine bağlı olarak iddialar ve karşı iddiaları incelemeye başlar. Tahkim heyeti tarifeye uygun olarak veya uyuşmazlık konusu belirli değilse, kendi takdiri ile hakem ücretlerini tespit eder. Hakem ücretinin belirlenmesinde tahkim heyeti, tarifede belirlenen sınırlar içerisinde bir rakama ulaşmak veya istisnai şartlarda bu sınırların altına inmek veya üstüne çıkmak için; hakemin özenini, harcanan zamanı, muhakeme hızını ve uyuşmazlığın karmaşıklığını dikkate alır (MTO 2012 TK Tahkim Masrafları m. 2/2). MTO 2012 Tahkim Kuralları m. 31/2'ye göre tahkim heyeti, davanın istisnai şartlar nedeniyle gerekli olduğuna karar vermesi halinde hakemlerin ücretlerine ilgili cetvelin uygulanması halinde, tespit edilecek miktardan daha az veya çok olarak belirleyebilir. Tahkim heyetinin birden çok hakem tarafından yürütülmesi gereken hallerde, tahkim heyeti takdir hakkını kullanarak, normal olarak, bir hakem ücretinin üç katını aşmayacak bir tavana kadar, toplam ücretleri artırmak hakkına sahiptir (MTO 2012 Tahkim Kuralları, Tahkim Masrafları ve Ücretleri m. 2/3)⁴⁴.

ICSID Sözleşmesi'ne uygun şekilde oluşturulan tahkim heyeti üyelerinin ücretini ICSID ise hakemlerinin ücret ve giderlerini "ICSID Hakemlerinin Ücret ve Masrafları Hakkında Bildiri" (*Memorandum on the Fees and Expenses of ICSID Arbitrators*)⁴⁵ ile düzenlemiştir.

MTK ise hakem ücretinin tespitinde tarafların iradesine öncelik tanımıştır (MTK. 16/a-I). MTK.'nın benimsediği sistemde ve hakem ücreti, tahkim şartı ya da sözleşmesinde belirtilebilir ya da tahkim yargılamasında varılacak bir mutabakatla veya görev belgesinde de belirlenebilir. Hakem ücreti, milletlerarası tahkim kurallarına yollama yaparak da belirlenebilir (MTK m. 16/a-II)⁴⁶. Bunun için ha-

⁴⁴ *Taşkın*, Hakem Sözleşmesi, s. 202; Hakem ücretleri ile ilgili maddelerin İngilizce metinleri için bkz. <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/>, 15.02.2013.

⁴⁵ 6 Temmuz 2005 tarihli memorandumun İngilizce metni için bkz. <http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=ICSIDDocRH&actionVal=Memorandum>, 15.02.2013; "Hakemler, Tahkim Heyeti'ni ilgilendiren toplantılara katıldıkları her gün için ve tahkim süreci ile ilgili diğer çalışmaların günlük 8 saatine denk gelen kısmı için ücret almaktadırlar. Toplantılar nedeniyle ödenecek ücretlere, toplantılara gidiş-dönüş günleri de dahil edilmektedir. Diğer çalışmaların 8 saatin altında kalan periyotları için ise uygulanan ücretin 1/8 oranındaki miktar uygulanır. Hakem ücretlerinin standart düzeyi, toplantı günü veya günlük 8 saatlik diğer çalışma başına 2.000 dolardır. Ücretler için belirlenen bu miktar, Tahkim Heyeti'nin daha yüksek miktar üzerinde karar vermemesi halinde geçerlidir." *Ormanoğlu*, s.114.

⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz. TOBB Tahkim şartnamesine ekli Hakem Ücretleri Tarifnamesi, İstanbul Ticaret Odası Tahkim-Uzlaştırma-Hakem Bilikşilik Gider Ve Ücret Yönetmeliği (m. 4), ICC Tahkim Kurallarının Tahkim Giderleri hakkındaki III No'lu Ekine ilişkin Tarife.

kem ücretinin iş görülmeden önce belirlenmesi gerekir. MTK.'nın Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından hazırlanan 2 numaralı Taslağı'nda ücretin belirlenmesi açısından MTK.'daki düzenlemeden farklı olarak iki hususa yer verilmiştir: Hakem ücretinin hakem kurulu tarafından ve her hakem için ayrı ayrı gösterilmek suretiyle tayin edilmesi⁴⁷. MTK.'daki hakem ücretlerinin belirlenmesi ile ilgili düzenleme, Türk Sözleşme Hukuku'na hâkim olan akitlerin tarafların karşılıklı ve birbirine uygun rızalarının birleşmesi suretiyle tamam olacağı prensibine aykırıdır. Doktrin, bugün birçok tahkim kuruluşunun benimsediği hakem ücretlerinin bir ücret listesine göre tayin etme müessesini benimsemektedir. Ancak Kalpsüz, hakem ücretini tayin eden merciin dahi ücreti tespit ettiği hakemin rızasının alınması gerektiğini savunmaktadır⁴⁸. Doktrindeki, hakemin kendi menfaatine ilişkin hususlarda bizzat karar verme yetkisi olmalıdır görüşüne tam olarak katılmaktayız. Açıklandığı üzere, hakem ücreti tarafların karşılıklı müzakereleri sonucu belirlenmelidir ve hiçbir taraf bizzat ücretin belirlenmesi hususunda gücü elinde bulundurmalıdır. Bu nedenle hakem ücretini tayin eden merciin de tahkim süresini uzamasına imkan vermeyecek şekilde hakemlerin rızasını alması gerektiği kanaatindeyiz.

2. İdari Giderler

a) Hakemlerin Masrafları

Masraflar, malvarlığı ile, özellikle para yönüyle yapılan fedakarlıklar olup taraf ve hakem arasındaki vekalet ilişkisinden kaynaklanan güven ilişkisi içinde vekilin (hakemin) vekaletin başarıya ulaşması için zorunlu sayılan, müvekkillerden (taraf-lardan) istenebilen giderlerdir.⁴⁹

MTK. m. 16/B-II'de bahsedilen masrafların içeriği: Konaklama giderleri, şehir içi ulaşım masrafları, posta, telefon, telgraf, teleks, telefaks, email ve diğer habeleşme vasıtalarının masrafları, kırtasiye, yazışma, tapaj, stenografi, çıktı veya banda alma ve deşifre etme masrafları, hakem sekreterine ödenecek ücret, hakemin mutad oturma yeri dışında yapmak zorunda kalacağı şahsi masraflarını karşılamaktır.

ICSID Hakemlerinin Ücret ve Masrafları Hakkında Bildiri maddeleri çerçevesinde hakemlerin masraflarının belirlenmesi aşağıdaki gibidir⁵⁰:

Gündelikler: Normal ikamet yerlerinin dışında yaptıkları masrafların bedeli olarak ödenmektedir. Bu kapsama, geçici yerleşim yerlerinde yapılan ödemeler, ye-

⁴⁷ Kalpsüz, Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, 2010, dn .245; UNCITRAL 2010 Arbitration Rules, m. 38: "The fees of the arbitral tribunal to be stated separately as to each arbitrator." İstanbul Ticaret Odası Tahkim-Uzlaştırma-Hakem Bilikşilik Gider Ve Ücret Yönetmeliği m. 4 "Hakem ücreti, her bir hakem için."

⁴⁸ Kalpsüz, Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, 2010, s. 161.

⁴⁹ Akıncı Z., Milletlerarası Tahkim, Seçkin, 2. Baskı, Ankara, 2007.

⁵⁰ Ormanoğlu, B., s. 114-116.

mekler, kişisel haberleşmeler, oda hizmetleri, şahıs harcamaları ve özel olarak geri ödenebilir diğer giderler girmektedir. Gündelik maliyetlerin yüksek maliyetli şehirlerde artacağı aşikardır.

Yolculuk Giderleri: Tahkim Heyeti'nin yapacağı toplantılara katılma nedeniyle yapılan seyahat (aynı istikatteten yapılmış olmalı) masraflarından oluşur. Ekonomik sınıfın bir üst sınıfında yolculuk etmek isteyen hakemlerin de bu talepleri karşılanmaktadır. Ulaşım terminaline gidiş-dönüş esnasında yaptıkları hamaliye, taksi ücretleri, vergiler, bahşişler ve diğer arızı giderleri talep etmeleri ve belgelendirmeleri kaydıyla yolculuk giderleri kapsamına dahil olabilirler. Ülke ve şehir içi ulaşım esnasında bulunulan yerlerin şartları icabı otomobil kiralama maliyetleri karşılanır ya da şahsi arabası ile gelmiş ise kilometre başına belirlenen ücretler ödenir.

Diğer Geri Ödenebilir Giderler: Hakemler ayrıca doğrudan yaptıkları iletişimle ilişkin giderler ve tahkim sürecinde kullandıkları belgeleme giderleri gibi masraflarının da karşılanmasını talep edebilirler.

Doktrinde açıklığa kavuşan fakat hiçbir surette fikir birliğine varılamayan hakem ücret ve masraflarının kapsamı ve belirlenmesi hususu her somut olaya, ihtilafa, hakemlerin daha önce milletlerarası tahkim ve uyuşmazlığa konu olay ile ilgili bilgi ve deneyimlerinin olup olmadığına vb. özelliklere bakılarak çözümlenmelidir⁵¹.

b) Hakem Mahkemesinin Masrafları

Hakem mahkemesi masraflarının kapsamına salon kiralınması, tarafların, şahitlerin veya bilirkişilerin dinlenmeleri sırasında yardımcı olmak üzere hakemlerce tayin olunan tercümanların ücreti, hakem sekreterliği ücreti vs. girmektedir⁵².

c) Hakemlerce Tayin Edilen Bilirkişiler Masraf ve Ücretleri

MTK.'da, örnek teşkil eden UNCITRAL Model Kanunu m. 27/4'e uygun olarak iki çeşit bilirkişi öngörülmüştür:

(1) MTK. m. 12/A-1 (*expert*)

Hakem tarafından ve onun belirlediği konularda rapor vermek üzere atanan bilirkişi veya bilirkişilerdir.

(2) MTK. m. 12/A-2 (*expert-witness*)

Anglo-Sakson hukukundaki ihtilafı vakıaların özel mesleki bilgi yardımı ile

⁵¹ *Kumberg, W.V.:* From a user's perspective: Are the benefits more theoretical than real?, *International Commercial Arbitration, Dispute Resolution Journal*, November 2011/January2012, s. 78-79.

⁵² *Berber, L.K.:* Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Tüzüğü Uygulaması, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999, s.140; Pekcanitez- Özekeş, s. 757.

tespiti için başvuru bir usûlü ifade eder. MTK. kabul edilinceye kadar Türk Usûl Hukuku'nda taraf bilirkişisi dinlenmesi ile ilgili bir hüküm yoktu. Taraflardan birinin seçtiği bu şahit vasfında bilirkişiye ödenecek ücret tahkim giderlerine dâhil değildir. Dolayısıyla, sadece taraflardan birinin veya her ikisinin talebi yahut hakemin gerekli görmesi üzerinde re'sen seçilen bilirkişilere ödenen ücretler tahkim giderlerine dâhildir⁵³.

MTO'de Tahkim Divanı tarafından uzman veya bilirkişi görevlendirilmesi durumunda Kurul bu kişilerin ücret ve giderlerini de belirler (MTO Tahkim Kuralları Ek III m. 1/12)⁵⁴.

B. SAVUNMA GİDERLERİ

Savunma giderlerinin en önemli özelliği Tahkim Divanı tarafından ya da belirli bir tarife üzerinden değil, hakem mahkemesi tarafından belirlenmesidir. Ücretin yüksekliği bakımından yerel gelenekler büyük bir rol oynamaktadır. Bir tarafın yargılamanın ön hazırlığı ve yargılamanın yürütülmesi için yapmış oldukları da savunma giderleri kapsamına dahildir⁵⁵.

1. Vekalet Ücreti

Tahkim yerinde ve taraflardan birinin temsilcisinin mutlak mesleki faaliyetini yürüttüğü yerde bir avukatlık ücreti tarifesi⁵⁶ olsa bile ve bu tarife devlet mahkemesinde müvekkillere karşı gerçekten uygulanıyor olsa da hakemler bu tür tarifelerle bağlı değildir⁵⁷. MTO 2012 Tahkim Kuralları m.3 uyarınca vekâlet ücreti makul olmak kaydı ile tahkim giderleri kapsamında talep olunabilmektedir.

2. Diğer Masraflar

Tarafların hakem huzurunda dinlenmesini talep ettikleri tanıkların ücreti ve masrafları⁵⁸, hakemin onayladığı ölçüde tahkim giderlerine dâhil olur. Delillerin toplanması sırasında hizmetlerine ihtiyaç duyulabilecek, numune alan, emtiayı muayene veya muhafaza eden kimselere ödenen ücretler de savunma giderleri kapsamına dâhildir⁵⁹. Berber'e göre peşin olarak ödenen gider avansının faizleri ve özellikle teminat mektubu giderleri de bu kapsama dahil olarak kabul edilmelidir.

⁵³ *Kalpsüz T.*: Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 138.

⁵⁴ Ek III'te uzmanların masraf ve ücretleri ile ilgili m. 1/12 için bkz. http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/#article_c2, 06.07.2012.

⁵⁵ *Berber*, s. 140.

⁵⁶ *Akıncı, Z.*, s. 241.

⁵⁷ *Berber*, s. 140.

⁵⁸ Bu masrafların kapsamına: seyahat masrafları, konaklama giderleri, yemek, yabancı bir şehirde dinleniyorlarsa şahsi ihtiyacını karşılayacak ölçüde bir miktar harçlık, şahitlik nedeniyle mahrum kaldığı yevmiye vb. girebilir. (*Kalpsüz*, Türkiye'de Uluslararası Tahkim, 2007, s. 138-139).

⁵⁹ *Kalpsüz*, Türkiye'de Uluslararası Tahkim, 2007, s. 138.

Bildirim masrafları uygulamada tahkim giderleri kapsamında sayıldığından, MTK. m16'ya Hükümet teklifi üzerine ilave edilmiştir. Bildirim masraflarının kapsamına posta ile özel ulakla, elden, faks veya teleksle, telgraf veya elektronik posta gönderilerek veya telefonla yapılan her türlü bildirim girmektedir⁶⁰. UNCITRAL 2010⁶¹ tahkim kurallarında tahkim yargılamasına ilişkin bildirim masraflarından bahseden açık bir hüküm bulunmamasıyla birlikte bu masrafları tarafların tahkim süresi boyunca maruz kaldıkları yargılama giderleri kapsamında sayılması gerektiği kanaatindeyiz.

Kalpsüz, işin esası bakımından mahkemelere başvurularda alınan yargı harçları gibi tahkimin yürümesi ve sonuçlanması için⁶² yapılması gereken masrafların da Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre *gerekli* masraflardan olduğunu ileri sürmektedir.⁶³

II. YENİ DÜZENLEMELER İŞİĞİNDA ÖNERİLEN DAVA YÖNETİM TEKNİKLERİ

Her ne kadar yukarıda da bahsedildiği gibi milletlerarası tahkim bir çok nedenden dolayı tercih edilen ve önemi gün geçtikçe artan bir müessese olsa da son zamanlarda tahkim yargılama masraflarının yargılama sürecinin uzaması ve daha bir çok nedenden dolayı artması tahkim kullanıcılarını (*users*) mutsuz etmektedir⁶⁴. Tahkim kurumunun itibarını kaybetmemesi amacıyla yeni düzenlemelere gidilmiştir.

Tahkim kurallarının en karakteristik önemi her ihtilafa, her hakeme ve ihtilaf taraflarının hukuk kültürlerine⁶⁵ özgülenebilmesidir (*tailor-made*). Dolayısıyla, hem taraflar hem de tahkim mahkemesi açısından, tahkime konu olan ihtilafa uygulanabilecek en uygun tahkim usûlünün tespit edilmesi gerekmektedir⁶⁶.

MTO Tahkim Komisyonu, 2003 ve 2004 yıllarında ödenen tahkim giderlerinin en büyük kısmını MTO Tahkim sürecinin oluşturduğunu belirtmektedir. Tarafların, tahkim davasını açmak için ödedikleri (vekillerinin ücretleri ve masrafları, tanık ve bilirkişi masrafları vb aşağıda detaylı olarak incelenen masraflar) ücretler tüm tahkim giderlerinin %82'sini oluştururken, hakem ücreti bu giderlerin %16'sını, MTO yönetsel giderler ise %2'lik kısmını oluşturmaktadır. Dolayısıyla,

⁶⁰ Kalpsüz, 2007, s. 140.

⁶¹ UNCITRAL 2010 Article 40: Definition of costs.

⁶² MTK'da belirtilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz talebi; hakem sayısı, seçimi ve reddi; tahkim süresinin uzatılması, delillerin toplanması; dava dosyasının tevdi; hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin belge verilmesi ve hakem ücretinin belirlenmesi ile ilgili masraflardır.

⁶³ Kalpsüz, Türkiye'de Uluslararası Tahkim, 2007, s. 140.

⁶⁴ Kumborg, Are the benefits more theoretical than real?, s.78.

⁶⁵ Hukuk Kültürü için bkz. Yüksel, M.: Hukuk Kültürü, AÜEHFD, Cilt VIII, Sayı 1-2, Haziran 2003 (Çevrimiçi) hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2003_VII_14.pdf, 15.02.2013.

⁶⁶ Techniques for Controlling Time and Costs in Arbitration, Report from the ICC Commission on Arbitration (ICC Report), 2007, s. 5.

tahkim giderlerinden azaltılması öncelikli olarak tarafların tahkim davasını açmak için harcadıkları masraflardır. Meydana gelen bu yüksek giderlerin nedeni gereksiz uzayan ve karmaşık süreçlerdir. Taleplerin doğru anlaşılması nedeniyle duruşma sırasında sunulan yanlış belgeler, gerek olmaksızın yapılan bilirkişi incelemeleri ve çağrılan tanıklar, farklı deneyimleri olan danışmanların kendilerine aşına gelen usûlleri uygulamaları hem tahkim süresini uzatmakta hem de giderlerini arttırmaktadır⁶⁷. Tahkim kararı verilirken de, tahkim sürecini şekillendirmek mümkündür. Böylelikle, bu süreçte, sunulan iddialar ve savunmalar ışığında, tahkim süresinin ve giderlerinin ölçülü bir şekilde hesaplanabilmesi mümkün olacaktır.

Aşağıda açıklanan süre ve masraf kontrolü ile ilgili teknikler⁶⁸, bu bağlamda tahkim heyetine, taraflara, onların hukuk danışmanlarına ve temsilcilerine yardımcı olmak açısından MTO Tahkim Komisyonu tarafından tasarlanmıştır. MTO Tahkim Komisyonu tarafından hazırlanmış olan bu teknikler, ne kural mahiyetindedir ne de bağlayıcı niteliktedir. MTO tahkim kurallarını yorumlar nitelikte olmayan bu teknikler, yukarıda incelenen nedenlerden dolayı uzayan tahkim sürelerini kısaltmak ve böylelikle tahkim giderlerini düşürmek amacıyla hazırlanan önerilerdir. MTO Tahkim Komisyonu, tarafları bu teknikleri kullanmaya ya da bu öneri mahiyetindeki teknikler ışığında kendi ihtilaflarına uyabilecek yeni dinamikler oluşturmaya teşvik etmektedirler. Taraflar, ihtilaflarını çözüme ulaştırma yolunda uygulanacak tahkim usûlünde mutabık olamazlar ise tahkim heyeti onların yerine bu konuda karar verebilir. Eğer ki bir taraf, özel bir tahkim usûlünün uygulanmasını talep ediyor ama karşı taraf buna karşı çıkıyor ise tahkim heyeti her iki tarafın bu özel tahkim usûlü hakkındaki görüşlerini aldıktan sonra bu özel tahkim usûlünün uygulanıp uygulanamayacağına karar verebilir. Tahkim heyetinin, tahkim usûlü belirlemede söz sahibi olabilmesi aynı zamanda taraflarla beraber yöneteceği tahkim sürecine daha da hâkim olmasına ve böylelikle zamandan kazanılmasına ve tarafların daha az tahkim gideri ödemesine yol açar⁶⁹.

A. TAHKİM SÖZLEŞMESİ

1. Genel Olarak

Genel eğilim, tarafların bir uyuşmazlık halinde tahkime başvuracaklarına dair iradelerini, ayrı bir tahkim sözleşmesi yaparak tahkim sürecindeki izlemeleri gereken yolları detaylı olarak belirlemek yerine, sözleşmelerine tahkim şartı hükmü koyarak açıklamalarıdır. Bu da uyuşmazlığa düşen tarafların tahkime başvurduklarında tahkim sürecinde uygulamaları gereken teknik detaylar üzerinde mutabık olamamaları hem zaman kaybına hem de anlaşamadıkları hususlarda Tahkim

⁶⁷ *ICC Report*, s. 6-7.

⁶⁸ Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Turgut KALPSÜZ/ Faik ÇALIŞAN, Tahkimde Sürenin Ve Masrafların Kontrolü İçin Teknikler, Vedat, İstanbul, 2008.

⁶⁹ *ICC Report*, s. 6-7.

Divanı'na başvurmaları da masrafların artmasına yol açmaktadır⁷⁰. Dolayısıyla tarafları aralarında tahkim sözleşmesi yapmaya teşvik etmek gerektiğini düşünüyor ve aşağıdaki açıklamaların bu açıdan yararlı olduğunu düşünüyoruz.

2. Basit hükümler

Sözleşmedeki hükümlerin açık ve basit yazılması, ileride taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde anlam karmaşası yaşamayı, belirsizliklerin önlenmesini sağlar. Tahkim sözleşmesinde kararlaştırılan hükümlerin sözleşmeye uygulanacak hukukla uyumlu olup olmadığına da bakılmalıdır. Beklenmedik ve istenmedik sonuçların doğmasını önlemek amacıyla en azından standart MTO tahkim kuralları model alınmalıdır⁷¹.

Çok taraflı sözleşmelerde ya da birden fazla sözleşmeden oluşan işlemlerde, tahkim anlaşmasına standart hükümler dışında farklı hükümlere de yer vermek gerekebilir. Bu hükümleri koyarken özellikle tahkim yargılamasını sürüncemede bırakmayacak türden hükümler oluşturmaya dikkat edilmelidir⁷².

B. HAKEMLERİN SEÇİMİ VE ATANMASI

MTO Tahkim Komisyonu, hakem seçimi ve atanmasının daha sağlıklı yapılması ve tahkim sürecinin kesintiye uğramadan devam etmesi adına tarafların hakem seçiminde bulunmamalarını önermektedir. Zira bazı durumlarda tarafların aralarındaki sözleşmeden doğabilecek ihtilafın mahiyeti ve değerine takılan tarafların hakem sözleşmesi ile çözüme kavuşturulabilen bir uyuşmazlık için üç hakem seçmektedirler. Bu durum da uygun olmayan hakemlere yüksek ücretlerin ödenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla tahkim giderlerinde gereksiz artıştan kaçınmak için tarafların başlangıçta kurumsal tahkim kurallarına yollama yapmasının sonrasında hakemlerin tahkim heyeti tarafından yapacağı inceleme üzerine atanmasının daha sağlıklı olacağı kanaatindeyiz⁷³.

C. YARGILAMANIN HIZLANDIRILMASI

Yargılamanın hızlandırılması (*fast-track procedure*) fikri yeni değildir aksine yirmi yıldır tahkim uzmanları tarafından önerilmektedir. Fakat tahkim sözleşmesi yazılırken, tahkim sürecini hızlandıracak olan usûller gözden kaçmaktadır⁷⁴.

⁷⁰ *Kumberg*, Are the benefits more theoretical than real?, s. 79.

⁷¹ *ICC Report*, s. 7-8.

⁷² *ICC Report*, s. 8.

⁷³ *ICC Report*, s. 8.

⁷⁴ Yargılamanın hızlandırılması ile ilgili yorumlar için bkz. Arias, D.: Fast-track arbitrations: An option worth seriously considering, *The Chambers Magazine* (Çevrimiçi), 2010, s.45 <http://www.chambersmagazine.co.uk/Article/International-Arbitration-Expert-Opinion-Fast-track-arbitration-An-option-worth-seriously-considering>, 15.02.2013.

MTO 2012 Tahkim Kuralları m. 32/1, tarafların anlaşarak tahkim yargılama süresini kısaltabilmelerini sağlar. Fakat bu kısaltılmış süreleri gerektiğinde tahkim heyeti uzatabilmeye yetkilidir.

Uygulama, sözleşme hükümlerinin hazırlandığı sırada ihtilafın mahiyetini ve bu ihtilafa en uygun ve etkin uygulanacak usûlün mahiyetini öngörmek zor olduğundan bu türden *fast track* yargılamaya ilişkin kararlaştırılan hükümlerin yorumlanmasında daha sonraları uyuşmazlıklar doğmaktadır. Bu nedenle bu türden hükümleri sözleşmeye eklerken tarafların dikkatli olması gerekir. Bu gibi uyuşmazlıkların doğmaması adına, tarafların ihtilaf doğduğunda yargılamanın hızlandırılması üzerine anlaşabilmeleri daha uygun olabilir⁷⁵.

D. TAHKİM KARARI VERİLMESİNDE SÜRE SINIRI

Tahkim kararının verilmesi için tarafların belirli bir süre öngörmeleri karmaşık tahkim yargılamalarında sorunlara yol açabilir. Taraflar süreyi kararlaştırırsa, ihtilaf doğduktan sonra da MTO'ya başvurabilirler ve tahkim usûlünü belirleyecek detaylar öngörebilirler. Bu aşamada, taraflar tahkim konusu ihtilafın mahiyetini tahkim sözleşmesinin başlangıcına nazaran daha iyi tespit ederek tahkim yargılamasındaki usûlü daha etkin bir şekilde belirleyebilirler⁷⁶.

1. Tahkim Yargılamasının Başlangıcı

a. Hukuk danışmanı seçimi

Hukuk danışmanı atamalarında dikkat edilmesi gereken husus hukuk danışmanlarının tahkim yargılama sürecini tamamlayabilecek niteliklere sahip, tahkim heyetiyle ve davada etkin bir usûl uygulamak adına karşı tarafın hukuk danışmanı ile çalışabilmelidir. Bir başka dikkat edilmesi gereken husus ise seçilen avukatın zamanını tahkim davasına ayırıp ayıramayacağıdır. Bu durum, tarafın temsilden ve gerekli hukuki destekten yoksun kalmasına ve böylelikle tahkim yargılama sürecini uzatacak hamleler yapmasına neden olabilir⁷⁷.

b. Hakemlerin Seçimi

MTO Tahkim Komisyonu bir hakemin üç hakeme nazaran daha hızlı hareket ettiğini belirtmektedir⁷⁸. Bunun nedeni, üç hakemin seçildiği hallerde ortak duruş-

⁷⁵ *ICC Report*, s. 8.

⁷⁶ *ICC Report*, s. 8.

⁷⁷ *ICC Report*, s. 8; Ayrıca bkz. *Newmark, C.:* Controlling Time and Costs in Arbitration, Leading Arbitrators' Guide to International Arbitration - 2nd Edition, Mart 2010, Chapter 6, s. 93-95 (Çevrimiçi) http://www.jurispub.com/cart.php?m=product_detail&p=6381, 15.02.2013.

⁷⁸ Seçilen hakem sayısı tahkim sürecinin başlangıç tarihi bakımından belirleyici rol oynar. Birden fazla hakem varsa, tahkim süreci hakemlerin ilk toplantılarını yapmış oldukları tarihtir. Hakemin bir kişi olması halinde ise hakemin bazı usûl işlemleri için ilk tensip kararını verdiği tarih tahkim

ma günü belirlemeleri ve ihtilafın çözümü sürecinde nüksedebilecek fikir ayrılıkları zaman kaybına yol açabilmektedir⁷⁹.

Yukarıda da belirtildiği gibi, hakem seçimlerinde de, hakemlerin tahkim yargılamasını yönetebilecek zamanlarının olup olmadığına emin olunmalıdır. Özellikle hızlı sonuçlanması gereken bir ihtilaf var ise, bu hususta MTO uygun hakemlerin atanması açısından aydınlatılmalıdır.

Belirtmek gerekir ki, MTO'nun tahkim heyetini oluşturması ve ataması, tarafların bütün hakemleri belirlemesinden daha hızlıdır. Aynı zamanda, farklı özellikteki, dinamikteki hakemlerin bir araya gelmesi önlenilmiş olur. Bir diğer seçenek de MTO'nun tahkim heyetini oluşturmada taraflara yardımcı olmasıdır. MTO, o anki tahkim yargılamasına özgü en etkin ve müsait hakemlerin listesini seçmeleri açısından taraflara sunabilir ve taraflar MTO'nin desteğiyle tahkim heyetini oluşturabilirler. Bu süreçte, ileride atanan hakemlere itiraz edilmemesi için, hakem seçimine özen gösterilmesi gerekmektedir. İhtilafın en hızlı şekilde sonuçlanabilmesi de hiç kuşkusuz tahkim heyetinin yukarıda da değinildiği gibi, somut ihtilafın mahiyetini çözebilecek ve böylelikle tahkim yargılamasını etkin bir şekilde yönetebilecek kapasitede olmasıdır⁸⁰.

Ayrıca, taraflar aralarında hakemlerin arabulucu niteliğinde uyuşmazlığı çözecekleri hususunda anlaşabilirler. Bu yöntem, tarafların tüm sorunlarının çözüme kavuşturulması sürecini hızlandırır ve böylece hakem kararı daha kısa sürede ortaya çıkabilir⁸¹.

c. Tahkim İstemi ve İsteme cevap

Davacı, tahkim isteminde bulunurken istemini MTO Tahkim Kuralları m. 4'e uygun yapıp yapmadığından emin olmalıdır. Somut ihtilafa uygun tahkim usûlünün belirlenmesi ve yargılama süreci boyunca ortaya çıkabilecek belirsizliklerin önüne geçebilmek ve tahkim süresini kısaltabilmek adına ihtilafın mahiyetini ve dayandığı iddiaları en açık şekilde açıklamalıdır. İsteme cevap ise MTO Tahkim Kuralları m. 5'e uygun olması ve böylelikle açıklanan nedenlerden dolayı davalının savunmasını detaylı olarak vermesinde yarar bulunmaktadır⁸².

sürecinin başlangıç tarihidir. Kuru, B./ Arslan, R. / Yılmaz, E.: Medeni Usûl Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 859.

⁷⁹ *ICC Report*, s. 8.

⁸⁰ Hakemlerin seçimi ve görevlendirilmesi ile ilgili bkz. *Newmark*, International Arbitration, s. 90-93; Amerika Tahkim Kurumu (AAA)'nun önerileri için bkz. American Arbitration Roadmap, s. 5, http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CE4QFjAA&url=http%3A%2F2Fwww.adr.org%2Fcs%2Ffidcplg%3FIdcService%3DGET_FILE%26dDocName%3DADRSTG_003838%26RevisionSelectionMethod%3DLatestReleased&ei=xgP8T86FI5Hwsgbtw-DRBQ&usq=AFQjCNFOleEYZbaVoGkspSRxfjRe1tz6cQ&sig2=exzulkIRcnnVHifmCiuXHIQ, 15.02.2013.

⁸¹ *ICC Report*, s. 8-9.

⁸² *ICC Report*, s.9.

d. Ön İşlem

(a) Tahkimde kullanılan dil

Dil seçimi zamandan ve giderlerden tasarruf etmek bakımından önemlidir. Taraflar dil seçiminde anlaşamadıkları zaman tahkim heyeti buna karar verebilir. Çoğu zaman tahkimde birden fazla dilin kullanılması, taraflar, vekilleri ve hakemler arasındaki iletişimi kolaylaştırdığından tahkim süresini kısaltabilir⁸³.

(b) Dava Yönetim Konferansı

MTO Tahkim Kuralları m. 18'de belirtilen görev belgesinin en hızlı şekilde hazırlanması ve tahkim heyetinin usûle ilişkin takvimi hazırlayabilmeleri açısından, MTO Tahkim Komisyonu, zamandan kazanmak adına, usûle ilişkin bir ön konferansın yapılması gerektiğini belirtmiştir. Duruşma sırasında çıkabilecek anlaşmazlıkları önceden çözebilmek adına düzenlenen dava yönetim konferansında modern iletişim araçları kullanılabilir. Konferansa katılması gereken kişilerin hazır bulunmalarının günümüzde gerekmediği, video konferans ya da telefon konferans gibi benzer iletişim araçlarından faydalanılabileceği belirtilmiştir⁸⁴.

e. Sonraki Yargı İşlemleri

Ön işlemlerde taraflar aralarındaki uyuşmazlıkla ilgili gerekli detaylı açıklamaları belirtmişlerse, tahkim heyeti ile birlikte görev belgesini hazırlamış ve duruşma tarihlerini belirlemişler ise dava sırasında karşılarına çıkabilecek sorunlardan biraz olsun kaçınabilmiş ve böylece tahkim süresinin uzamasını engellemiş olurlar⁸⁵.

Dava yönetim teknikleri ön işlem aşamasından sonraki safha için de mevcuttur. Bu safhada gerçekleştirilen işlemlerin dava sürecinde zaman kaybına yol açmaması adına önceden düzenlenmesi MTO Tahkim Komisyonu tarafından önerilmektedir⁸⁶.

(a) Yazılı deliller

Yazılı delillerin numaralanması ve belirlenmesi, onların dava sürecinde sırayla ve etkin bir şekilde öne sürülmesini sağlar. Tahkim istemi ve isteme cevap aşamasından da başlayarak gerekli yazılı deliller ileri sürülebilir.

Belge talebinin zamanı, sayısı vb. tahkim sürecinin uzamaması açısından belirlenmesi gerekir. MTO Tahkim Komisyonu, yazılı belge talebinin dört kolonda (istenilen yazılı belgenin belirlenmesi, istem nedeninin kısaca belirtilmesi, var ise

⁸³ *ICC Report*, s.9.

⁸⁴ Özsunay, E.: MTO Tahkim Kuralları 2012, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 86, Sayı 2, 2012, s. 9.

⁸⁵ Amerika Tahkim Kurumu(AAA)'nın önerileri için bkz. American Arbitration Roadmap,s. 6-7.

⁸⁶ *ICC Report*, s. 10; AAA'nın önerileri için bkz. American Arbitration Roadmap, s. 9.

karşı tarafın yazılı belgesine itiraz etme nedeni, tahkim heyetinin her istem için kararı) detaylı olarak açıklanarak yanlış anlaşılmalara yol açmadan yapılması gerektiğini belirtmektedir. Tahkim giderlerinin azalması bakımından, yazılı belgelerin elektronik ortamda ulaştırılması⁸⁷ ve aynı belgenin tekrardan sunulması gereklidir⁸⁸.

(b) Yazışmalar

Taraflar, tahkim heyetinin talebi olmadan avukatları ile yaptıkları yazışmaları sunmaktan kaçınmalıdırlar⁸⁹.

(c) Tanık İfadeleri

Tanık sayısını somut uyuşmazlığın mahiyetine göre tespit etmek ve fazla tanık çağırılmaktan kaçınmak gerekir. Tahkim heyeti, tanık listesi oluşturulmasında ve gerekli olmayan tanıkların çağırılmasını önlemede yardımcı olabilir⁹⁰. Ayrıca tahkim yargılama sürecini uzatmamak adına tanıkların ifade verme süreleri ve yazılı ifadeleri tekrarlardan kaçınmak amacıyla sınırlandırılabilir.

(d) Bilirkişi Beyanı

Bilirkişi beyanı, tahkim heyetinin ihtilaftaki önemli konuları açıklığa kavuşturmak adına başvurulacak son seçenek olmalıdır. Tahkim giderlerinin azalması açısından, talep edilecek bilirkişi sayısına, bilirkişi beyan sayısına vb. dikkat edilmesi gerekmektedir. Taraflar ya da tahkim heyeti, MTO Bilirkişilik Kuralları uyarınca, MTO Milletlerarası Ekspertiz Merkezi'ne (*ICC International Centre for Expertise*) başvurarak, bilirkişinin/uzmanın belirlenmesi için istemde bulunabilirler⁹¹.

f. Duruşmalar

Duruşmalar, tahkim süresinin uzamasına ve böylelikle tahkim giderlerinin bir hayli artmasına neden olur. Bu nedenle, duruşmaların uzun sürmemesi ve duruşma sayılarının azaltılması için önlem alınmalıdır. Ayrıca, MTO Tahkim Kuralları m. 14/2 uyarınca seçilmesi gereken duruşma yerinin yukarıda bahsedilenlerin ışığında etkin bir şekilde saptanması gerekmektedir.

Dava yönetim konferansında da bahsedildiği üzere, günümüz koşulları, so-

⁸⁷ Detaylı bilgi için bkz. "Techniques for Managing Electronic Document Production When it is Permitted or Required in International Arbitration", Commission Report, 2011 (Çevrimiçi) http://www.iccdrl.com/CODE/LevelThree.asp?tocxml=ltoc_CommReportsAll.xml&page=Commission%20Reports&L1=Commission%20Reports&L2=&tocxml=DoubleToc.xml&contentxml=arbSingle.xml&Locator=9&contentxml=CR_0043.xml&AUTH=&nb=0, 15.02.2013.

⁸⁸ *ICC Report*, s. 10-11.

⁸⁹ *ICC Report*, s. 12.

⁹⁰ *ICC Report*, s. 14-17.

⁹¹ *ICC Report*, s. 17-18.

mut duruma uygun olduğu takdirde, iletişim araçlarını kullanarak da duruşmaların yapılabilmesine olanak vermektedir.

Bütün bu açıklamalar çerçevesinde tespit edilen tahkim masraflarının nihai kararda belirtilmesi gerekir. Nihai kararda, masrafların tarafların hangisi tarafından üstlenileceğine ya da masrafların taraflarca hangi oranlarda paylaşılacağına ilişkin hüküm bulunması zorunludur (m. 37/4). MTO 2012 Tahkim Kuralları'yla öngörülen bir diğer yeni husus ise MTO Tahkim Kuralları m. 37/5'tir. Bu madde hükmüne göre, masraflara ilişkin karar verilirken hakem mahkemesi, taraflardan her birinin tahkim yargılamasının hızlı ve az masraflı olması hususuna ilişkin davranışları dâhil, yargılamayla ilişkili olduğunu düşündüğü durumları göz önüne alabilir⁹².

Bir diğer yenilik ise, nihai hakem kararı verilmeden önce, tüm talepler geri alınır ya da tahkim sonra erdirilir ise, Tahkim heyeti, hakemlerin ücretlerini ve masraflar ile MTO'nun yönetim masraflarını belirlemek zorundadır (m. 37/6)⁹³.

SONUÇ

MTO Tahkim Komisyonu tarafından hazırlanan dava yönetim tekniklerinden büyük bir kısmını kısaca açıklamaya çalıştık. Özetlemek gerekirse tahkim duruşmaları, dava duruşmalarına nazaran daha esnektir ve tarafların delillerini ortaya koymaları için bütün imkanı sağlamaktadır. Tahkim başvurusundan duruşma bitene kadar yukarıda bahsi geçen bir çok neden tahkim yargılama sürecinin uzamasına ve böylece tahkim yargılama giderlerinin artmasına sebebiyet vermektedir. Tekrar hatırlatmak gerekir ki tahkim kararının gecikmesinin en büyük nedenlerinden biri duruşmaların plan ve program anlaşmazlığına düşülerek ertelenmesidir. Duruşmanın ertelenmesi kaçınılmaz ise bu duruşmanın video-konferans şeklinde yapılması vb. yöntemler tercih edilmelidir. Ayrıca bazı hakemlerin her duruşma için aldıkları ücret değişmektedir. Dolayısıyla bu açıdan hakemlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken bir husus da hakemlerin hangi şartlarda ne kadar ücret talep ettiklerinin araştırılmasıdır. Tahkim yargılama sürecini ve masraflarını azaltma yoluna giderken tarafların hukuki dinlenilme hakkı, yargılama boyunca taraflara eşit davranılma ilkesi, yargılama usûlüne ilişkin işlemlerin yapılması⁹⁴ gibi hususlara aykırı davranılmamasına dikkat edilmelidir.

Son olarak belirtmek gerekir ki yargılama süreci ve tahkim masraflarının azaltılmasında her ne kadar bahsi geçen teknikler diğer tüm tahkim kurallarını uygulayanlar için yol gösterici nitelikte de olsa daha etkin ve uygulanabilir tekniklere ulaşabilmek için tahkim kullanıcılarının fikir ve önerilerinin de alınması gereklidir. Oysaki milletlerarası tahkim konferanslarında tahkim kullanıcılarına, konuşmacı

⁹² AAA'nın önerileri için bkz. American Arbitration Roadmap, s. 8.

⁹³ ICC Report, s. 18-19.

⁹⁴ Pekcanitez- Özeke, s. 751.

olarak katılmak suretiyle, yeterince deneyimlerini paylaşabilme fırsatı verilmemektedir. Bu durum da kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik tahkim kurallarının etkin düzenlenememesine ve dolayısıyla hakemlerin kullanıcıların beklentilerini kavrayamamalarına ve yeterince karşılayamamalarına neden olmaktadır⁹⁵. Tahkim kullanıcıları yokluğunda tahkim kurumunun var olamayacağı da bir gerçektir. Bu nedenle tahkimin en önemli süjesi olan kullanıcının fikir, öneri ve beklentilerine özellikle tahkim kurumlarının daha çok kulak vermesi gereklidir⁹⁶.

KAYNAKÇA/KAYNAKLAR

• KİTAPLAR

AKINCI Z., Uluslararası Tahkim, Seçkin, 2. Baskı, Ankara, 2007.

BERBER L. K., Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Tüzüğü Uygulaması , Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999.

KALPSÜZ, T., Türkiye’de Uluslararası Tahkim, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007.

KALPSÜZ, T., Türkiye’de Uluslararası Tahkim, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2010.

KALPSÜZ, T./ ÇALIŞAN, Faik, Tahkimde Sürenin Ve Masrafların Kontrolü İçin Teknikler, Vedat, İstanbul, 2008.

KURU, B./ ARSLAN, R./ YILMAZ E., Medeni Usûl Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.

PEKCANITEZ, H. /ÖZEKES, M., Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usûl Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

TAŞKIN, A., Hakem Sözleşmesi, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

ÜSTÜNDAĞ, S., Medeni Yargılama Hukuku, Nesil Matbaacılık, 7. Baskı, İstanbul, 2000.

• MAKALELER

BAKİ, K./ BUDAK, A. C., Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Getirdiği Başlıca Yenilikler, İstanbul Barosu Dergisi, Sayı 5, 2011, s. 2-43.

ÖZSUNAY, E., MTO Tahkim Kuralları 2012, İstanbul Barosu Dergisi, C. 86, S. 2, 2012, s. 48-70.

⁹⁵ İngiltere Temyiz Mahkemesi’nin emekli hakimi Christopher Staughton’ın da belirttiği gibi hakemler müşterilerine tatmin edici neticeler sunmaya dikkat etmelidirler aksi halde müşterileri kendilerini bırakıp giderler. “We, arbitrators should take care: If customers do not like our product they will go elsewhere.” *Kumberg*, Are the benefits more theoretical then real?, s. 76.

⁹⁶ *Kumberg*, Are the benefits more theoretical then real?, s. 78.

• **ELEKTRONİK KAYNAKLAR**

American Arbitration Roadmap, American Arbitration Association (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CE4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.adr.org%2Fcs%2Fidcplg%3FidcService%3DGET_FILE%26dDocName%3DADRSTG_003838%26RevisionSelectionMethod%3DLatestReleased&ei=xgP8T86FI5Hwsgbtw-DRBQ&usq=AFQjCNFOleEYZbaVoGkspSRxfjRe1tz6cQ&sig2=exzukIRcnnVHIfmCiuXHIQ.

ARIAS, D., Fast-track arbitrations: An option worth seriously considering, The Chambers Magazine (Çevrimiçi), 2010, Erişim Tarihi: 15.02.2013. <http://www.chambersmagazine.co.uk/Article/International-Arbitration-Expert-Opinion-Fast-track-arbitration-An-option-worth-seriously-considering>.

Hukuk Türk, Bilgi Bankası Sitesi, Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://www.hukuk-turk.com/fractal/hukukTurk/pages/home.jsp>.

ICC (Uluslararası Ticaret Odası) Resmi Sitesi, Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://www.iccwbo.org/>.

ICSID (Yatırım ve Uyuşmazlıklarının Çözümü için Uluslararası Merkez) Resmi Sitesi, Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://icsid.worldbank.org>.

ITO (İstanbul Ticaret Odası) Resmi Sitesi, Erişim Tarihi: 15.02.2013, www.ito.org.tr/.

KUMBERG, W. V., International Commercial Arbitration From a user's perspective: Are the benefits more theoretical than real? (International Commercial Arbitration), Dispute Resolution Journal, November 2011/January 2012, s. 77-84 (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://www.docstoc.com/docs/113297334/INTERNATIONAL-COMMERCIAL-ARBITRATION-FROM-A-USERS-PERSPECTIVE-Are-the-Benefits-More-Theoretical-Than-Real>.

NEWMARK, C., Controlling Time and Costs in Arbitration, Leading Arbitrators' Guide to International Arbitration - 2nd Edition, Mart 2010, Chapter 6, s. 93-95, (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 15.02.2013, http://www.jurispub.com/cart.php?m=product_detail&p=6381.

ORMANOĞLU, B., Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, Mart 2004 (Çevrimiçi: Erişim Tarihi: 15.02.2013) <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2691,bormanoglupdf.pdf?0>.

Rapport au Premier Ministre Relatif au Decret N° 2011-48 du 13 Janvier 2011 Portant Reforme de l'Arbitrage, (Çevrimiçi: Erişim Tarihi: 15.02.2013), <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFT-EXT000023417498>.

Réforme du Droit Français de l'Arbitrage Interne et International, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://www.fr.cej.org/pdf/Article%20Bersay%20Arbitrage%20Fr.pdf>.

Réforme du Droit de l'Arbitrage: Un Règlement des Litiges Plus Efficace, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://www.lemoniteur.fr/161-marches-prives/article/actualite/780129-reforme-du-droit-de-l-arbitrage-un-reglement-des-litiges-plus-efficace>.

UNCITRAL (Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Komisyonu), (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, <http://www.uncitral.org/>.

TOBB Tahkim Kuralları, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, www.tobb.org.tr/.../Documents/Tahkim/2-Tahkim%20tuzugu.doc.

YÜKSEL, M., Hukuk Kültürü, AÜEHFD, Cilt VIII, Sayı 1-2, Haziran 2003, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 15.02.2013, hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2003_VII_14.pdf.